

УДК [342.71:340.132](477)«1918»

ЗАКОНОДАВСТВО ПРО ГРОМАДЯНСТВО В УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ ГЕТЬМАНА П. СКОРОПАДСЬКОГО

Ольга ШАНДАЛА,

аспірант кафедри історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка

SUMMARY

The article highlights processes of formation of new authorities headed by Hetman Skoropadsky, their adoption of legislation and decisions. The article analyzes reasons to fall of Central Council, and circumstances of Hetman coming to power. Also analyzes legislative regulation of citizenship by law of Ukrainian State from July 2, 1918. Considered in detail citizenship process and process of withdrawal from citizenship and requirements for persons who wish to acquire citizenship. Also provides an assessment of legislative activity of Hetman Skoropadsky and Council of Ministers on matters of citizenship.

Key words: citizenship, Ukrainian State, Hetman Pavlo Skoropadsky, Council of Ministers.

АНОТАЦІЯ

Стаття висвітлює процеси формування нової влади, очолюваної Гетьманом Скоропадським, прийняття нею законів та рішень. У ній аналізуються причини падіння Центральної Ради, а також обставини приходу до влади Гетьманату. Також досліджується законодавче регулювання громадянства законом Української Держави від 2 липня 1918 року. Детально розглядається процес прийняття до громадянства та виходу з нього, а також вимоги до осіб, які бажають набути громадянство. Також проводиться оцінка законодавчої діяльності Гетьмана Скоропадського та Ради Міністрів стосовно питань громадянства.

Ключові слова: громадянство, Українська держава, Гетьман Павло Скоропадський, Рада Міністрів.

Постановка проблеми. Політична і економічна ситуація в сучасній Україні є складною і очевидного вирішення її проблем немає, тому потреба в аналізі правових проблем із точки зору історії є очевидною. Аналіз історичних подій 1917–1918 р.р. дає розуміння того, що проблеми формування ефективної правової влади є незмінними з покоління в покоління. Влада за часів українського державотворення змінювалась декілька раз на всій українській території. З березня 1917 і до квітня 1918 року влада в Києві перебувала у руках Центральної Ради, але згодом стало зрозуміло, що вона не справляється з завданнями, які були поставлені народом на шляху до незалежного і самодостатнього майбутнього. Після Центральної Ради (далі – ЦР) до влади прийшов Гетьман Павло Скоропадський, який досить сильно критикував своїх попередників, але і сам не досягнув більшого в правових і суспільних відносинах держави з народом. Сьогодні ми теж стикаємось з подібними проблемами, коли одну владу змінює інша, на яку покладаються надії у здійсненні суттєвих правових реформ, які б змінили політичне і суспільне життя людей на краще, а в результаті отримуємо занепад і розруху в економічній, правоохоронній та інших сферах. Тому наша влада повинна вчитись на помилках, які вже були в історії і не повторювати їх, оскільки доля попередників їх не зовсім влаштує.

Актуальність теми. Дивлячись на події сьогодні, ми можемо зробити висновок, що наше законодавство потребує вдосконалення у багатьох його сферах, починаючи з забезпечення ефективності роботи правоохоронних органів, закінчуючи питаннями регулювання громадянства. Сьогодні в Україні діє «Закон про громадянство», який містить заборону подвійного громадянства, але проблема наявності у громадян України громадянства іншої держави на практиці все ж має місце в нашій державі. Оскільки,

громадяни України, які не можуть найти належної роботи в нашій державі, емігрують за кордон для покращення свого матеріального становища, що в деяких випадках призводить до набуття ним громадянства іншої держави. Тому, на мою думку, потрібно детально розглянути історію правового регулювання нашого українського громадянства, а в даній статті зупинитись на періоді правління Гетьмана Павла Скоропадського.

Мета дослідження. За допомогою комплексу взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих загальнонаукових і спеціальних методів, спрямованих на отримання об'єктивних і достовірних результатів, дослідити правове регулювання громадянств, а також історичні передумови, які супроводжували прийняття відповідного законодавства.

Виклад основного матеріалу. 29 квітня 1918 р. в історії української революції розпочався новий період, який тривав трохи більше півроку – період Гетьманату. Стара назва – Українська Народна Республіка – була скасована і замінена новою – Українська Держава. Основними причинами падіння Центральної Ради можна назвати: відсутність ефективних і авторитетних органів управління на місцях, нерозвиненість системи самоуправління, повноважень центру та регіонів; схильність до народницької, а не державотворчої позиції; запізніле усвідомлення лідерами УЦР необхідності сильної виконавчої влади; небажання і невміння створити регулярні збройні сили, інші силові відомства у державі та інші не менш важливі недоліки влади.

Характер державної системи, до якої прямував Гетьман, важко визначити однозначно – це мала бути конституційна монархія, відмінна від традиційної самодержавної системи в Росії, хоча і досі дискусійною залишається оцінка форми гетьманського правління, ступеня його залежності від окупаційної влади. Частина вітчизняних дослідників, услід за В. Винниченком, М. Грушевським, вважають Гетьманат маріонетковим утворенням [1, с. 233–234]. Зокрема, О. Мироненко визначає гетьманський режим, як «український різновид давно відомої в історії людства класичної меритократії» [2, с. 252–260]. Як маріонетковий

* Меритократія (букв. «влада достойних», від лат. *meritus* — достойний, гідний і грец. *кратос* — влада, правління) — принцип управління, згідно з яким керівні пости повинні займати найздібніші люди, незалежно від їхнього соціального чи економічного походження.

кваліфікує характер Гетьманату й англійський дослідник О. Файджес [3, с. 449].

Свою діяльність Скоропадський розпочав з рішучої відмови від політики Центральної Ради й обіцянок повернути життя в нормальне русло. Все це стисло викладено в «Грамоті до всього українського народу» від 29 квітня 1918 р. (яку можна вважати аналогом універсалів Центральної Ради) [4, с. 88]. У Грамоті проголошується:

«Бувше Українське Правительство не здійснило державного будування України, бо було зовсім нездатне до цього. Бешкети і анархія продовжуються на Україні, економічна руїна й безробіття збільшуються й розповсюджуються з кожним днем, і врешті перед найбагатшою колись Україною стає грізна мара голоду. При такому становищі, що загрожує новою катастрофою Україні, глибоко сколихнулися усі трудові маси населення. Вони виступили з категоричними домаганнями негайно збудувати таку державну владу, яка здатна була б забезпечити населенню спокій, закон і можливість творчої праці. Яко вірний син України, я постановив відгукнутися на сей поклик і взяти на себе тимчасово всю повноту влади» [5].

Критика зі сторони нового правління була очевидною, але на мою думку, потребувала додаткового підтвердження здатності влади здійснювати свої повноваження на вищому рівні, ніж це було за часів М. Грушевського, Д. Антоновича та Д. Дорошенка, яка могла бути продемонстрована за рахунок продуктивної діяльності у правовій, економічній та політичній сферах.

Будівництво державного управління запровадилося Законом «Про тимчасовий державний устрій» від 29 квітня 1918 року. Цей закон фактично передбачав повноваження Гетьмана на його посаді. У своїх руках Гетьман П. Скоропадський зосереджував усю владу: законодавчу, виконавчу. У законі зазначалося: ст. 2 «Гетьман стверджує закони, і без його санкції ніякий закон не може мати сили». Оскільки такий пункт міститься у законі, на мою думку, це свідчить про появу одноосібної влади у руках особи, яка зовсім не сприяла демократії.

Так, стаття 3 згаданого закону передбачала, що: «Гетьман призначає отамана Ради Міністрів. Отаман Ради Міністрів складає Кабінет і представляє його у повному складі на затвердження Гетьмана. Гетьман затверджує і скасовує Кабінет у повному його складі. Гетьман приймає і звільняє інших урядових осіб, наразі для останніх не обгрунтовано законом іншого порядку призначення і звільнення». Отже, всі повноваження щодо керівної верхівки держави покладалась також на Гетьмана, що робило його єдиним керівником виконавчої влади. Згідно з даним законом не було можливим запобігти впливу ззовні на управління в державі, оскільки нам відомо, що П. Скоропадського було обрано на посаду з подання Німеччини та Австрії. Отже, це сприяло призначенню на посади тих осіб, хто буде приймати вигідні рішення для них.

По суті, на мою думку, аналізовані закони були такою собі міні-Конституцією, яка передбачала обмежений список прав громадян та осіб, що знаходяться на території Української Держави. Аналізуючи його, можна сказати, що фактично всі основні права і свободи були частково викладені, але без деталізації. Передбачені розділи і про Фінансову Раду, Раду Міністрів і Генеральний Суд, що важливо, всі ці органи підпорядковувались Гетьману.

Основоположними документами, що заклали підґрунтя правотворчого процесу Гетьманату, стали «Грамоти до всього українського народу» й «Закони про тимчасовий державний устрій України». На думку київського юриста А. Гольденвейзера, прототипом «Законів про тимчасовий державний устрій України» стали «Основні закони» Російської імперії у редакції від 23 квітня 1906 р. Оскільки,

на той час це був найбільш прогресивний правовий акт в історії Росії, в якому знайшли відбиток завоювання початкового періоду революції 1905–1907 р.р. Аналізуючи закон, можна звернути увагу, що навіть назви розділів гетьманського документа нагадували «Основні закони»: «Про гетьманську владу», «Права і обов'язки українських козаків і громадян», «Про закони», «Про Раду Міністрів і про міністрів» [6, с. 122].

Для оголошення законів відповідно до закону Ради Міністрів від 27 травня 1918 р. [7, с. 1] державний канцелярії доручалося до часу створення спеціального вісника для оголошення законів Української Держави при Генеральному суді тимчасово оповіщати всі закони через газету «Державний вісник», яка таким чином набувала значення урядового часопису.

Згідно із «Законами про тимчасовий державний устрій» законопроекти готувалися на рівні міністерств, та після обговорення й схвалення урядом передавалися на остаточне затвердження голові держави. Міжвідомчі юридичні акти узгоджувалися всіма зацікавленими міністерствами й проходили аналогічну процедуру візування. Міністри мали право видавати підзаконні документи у розвиток ухвалених нормативних актів, але вони набували чинності лише після узгодження в уряді [8, с. 123].

Законодавча і виконавча влада у державі належала Гетьманові, а для того, щоб забезпечити її управління у разі, якщо Гетьман не зможе цього робити, був прийнятий Закон, який носив назву: «Тимчасовий закон про верховне управління державою на випадок смерті, тяжкої хвороби і перебування поза межами держави ясновельможного пана Гетьмана всієї України». Важливо зазначити, що даний закон самим Гетьманом і був затверджений. Цей закон передбачав створення колегії Верховних правителів держави, які б і заміщали самого Гетьмана. Склад колегії налічував трьох представників, яких обирали: одного – сам Гетьман, одного – сенат, одного – Рада Міністрів. Голову колегії обирав Гетьман. Зауважимо, що на думку Гетьмана, його роботу зможуть виконувати троє осіб, а він її здійснював одноосібно. Хоча такий закон і був передбачений, колегія була скликана лише один раз, і то коли Скоропадський був у від'їзді (у Берліні – вересень 1918). Даний закон також зазначає, що визначення моменту, коли сам пан Гетьман через тяжку хворобу не матиме вже змоги правити державою, належить самому пану Гетьману, а якщо воля пана Гетьмана через хворобу не може бути ним виявлена, то державному сенатові вкупі з Радою Міністрів.

На зміну закону про громадянство в трактовці Центральної Ради з 2 липня вступив у дію новий закон, згідно з яким громадянами України визнавалися «всі російські піддані», що перебували на її території на час оприлюднення документа [9, с. 125].

Згодом поруч із Гетьманом право законодавчої ініціативи дістали міністерства, які мали подавати законопроекти на розгляд Ради Міністрів. Після її ухвали законопроекти затверджувалися особисто головою держави. Міністри одержали право видавати розпорядження для розвитку й пояснення законів, причому такі документи підлягали попередньому схваленню Кабінетом. Ця процедура розмивала межі між законними та підзаконними актами, й статусу закону часто набували постанови, розпорядження й навіть пояснення окремих міністрів [10, с. 125–126].

Закони Української Держави (далі – УД) мали загальний та обов'язковий характер для всіх громадян УД й іноземців, що перебували на її території. Здійснювалася публікація нових правових актів через засоби масової інформації, а виконавцям вони передавалися кур'єрами або телеграфом. Закон скасовувався тільки у випадку при-

йняття на його місце нового. Незнання законів не звільняло від необхідності їх дотримання та відповідальності за їх порушення.

Закон від 2 липня передбачав скасування попереднього закону, про що йшлося у останній статті даного закону. Крім того, офіційні роз'яснення з приводу чинності попереднього законодавства надходили й з боку відповідних відомств. Так, 16 травня Міністерство праці розповсюдило циркуляр «Про закони, циркуляри і розпорядження Російського уряду і Центральної Ради» з повідомленням, що всі акти стосовно робітничого питання, «якщо вони не скасовані урядом Української Держави», зберігають свою чинність [11, с. 10].

Закон про громадянство Української Держави був сформульований вже на певному існуючому досвіді, оскільки до цього фактично були відомі для них три закони, а саме, два проекти закону за часів Центральної Ради (далі – ЦР) і сам закон ЦР. Проекти законів так і не набрали своєї законної сили, але залишили певний вплив на подальшу законодавчу діяльність.

Раніше згадувалось, що основну законодавчу ініціативу має Гетьман, а також згодом отримали міністерства, які подавали закони до Ради Міністрів. Так, Закон про громадянство був ухвалений Радою Міністрів. Посвідчив даний закон виконуючий тоді обов'язки Державного секретаря Ігор Кістяківський.

Закон про громадянство Української Держави, затверджений Гетьманом Скоропадським, складався з двох параграфів і додатку, який містив Заприсяжне Обіцяння – присягу громадянина УД. Закон налічував 22 статті, норми яких викладені декількома реченнями. Важливо зазначити, норми склалися не лише з гіпотези та диспозиції, а й містили елементи санкції, наприклад, в ст. 22 «Хто зрікся громадянства Української Держави, той має право прохати знову про прийняття в громадянство її не раніш, як через 5 років з часу виключення з громадянства». Розглядаючи дану складову, як повноцінну санкцію не можна, але фактично той, хто зрікся громадянства, є покаранням на 5 років і не зможе набути його без відповідного рішення Ради Міністрів.

Прийнятий 2 липня 1918 року Закон УД містив визначення громадянства. Ст. 1 закону говорить, що «під громадянством Української Держави розуміється та державно-правна приналежність людини до неї, що надає особі права та обов'язки українського громадянина» [11]. Дана визначення має деяку відмінність від того, що міститься в сучасному законі України. Оскільки законодавство УД не знало поділу осіб на фізичних і юридичних, у даному визначенні вказується просто – людина. Громадянство УД передбачає надання особі прав і накладення обов'язків, що є відмінним від сучасного законодавства, яке передбачає взаємні права та обов'язки, тобто держава Україна відносно громадян має права і повинна виконувати передбачені законом обов'язки.

Важливою сьогодні є проблема подвійного громадянства, яке інколи має місце у сучасній Україні, і на яке міститься заборона. Ст. 2 Закону про громадянство УД забороняє громадянам УД перебувати одночасно в громадянстві або підданстві іншої держави. Згадаємо, що дана норма була передбачена законом, який діяв раніше, і який був прийнятий Центральною Радою. Питання подвійного громадянства носило досить важливий характер для того часу, так як більшість осіб, які набували громадянства УД, перебували до цього в підданстві інших держав, що передбачало вихід із попереднього громадянства чи підданства.

Стаття 3 Закону про громадянство УД говорила: «Уся повнота політичних прав в Українській Державі, в

тім числі активне та пасивне право участі в виборах до публічно-правових установ, а також право державної і публічно-громадянської служби належать тільки громадянам Української Держави, але ж на них упаде й обов'язок дбати всіма силами про добро Української Держави, не жалкуючи для неї навіть свого життя» [12]. Дана стаття вказувала на виборче право громадян, як активне, так і пасивне. Потрібно зазначити, що якщо б не було відповідної Примітки № 1 до статті, то можна було б говорити про виключне право громадян брати участь в управлінні державою, але в примітці вказано, що «чужоземці можуть служити в тих установах, де це допускається винятковим законом». Оскільки до прийняття відповідного закону потрібно було врегулювати відносини державної служби, УД прийняла рішення про продовження дії законів Російської держави про державну службу, про що зазначено у примітці № 2 до статті 3.

Фактично громадянами УД визнавалися усі піддані Росії, які на час прийняття закону перебували на території Української Держави, але це не було остаточним, оскільки у разі, коли хтось не бажав приєднатися до громадянства Української Держави, міг подати заяву протягом місяця до місцевого старости з таким проханням, і в результаті його було б занесено до особливого алфавіту підданих і громадян чужих держав – ця інформація містилась у статті 4 закону [13]. У примітці до статті вказувалось, що особи, які не перейшли до громадянства УД, повинні були отримати від своєї влади відповідне посвідчення особи, а від місцевого старости посвідчення на перебування на території УД, яке могло бути строком до 6 місяців. Порівнюючи з аналогічним законом ЦР, то в ньому передбачався вдвічі менший термін перебування – до 3 місяців.

Беручи до уваги вищесказане, зауважимо, що при прийнятті закону було взято за основу так званий «нульовий варіант» – всіх, хто проживав на території УД, приймали до громадянства. Такий спосіб застосовувався у більшості новоутворених держав, на його основі до громадянства можна було залучити всіх, хто бажав незалежно від національності чи попереднього підданства, звичайно, за бажанням.

Основним принципом, за яким набувалось громадянство, був принцип «права ґрунту», про що зазначалось у статті 5 закону [14]. Передбачалося, що особа може подати заяву про набуття громадянства навіть у випадку постійного проживання за кордоном, але будучи народженим на території України. На подання такої заяви особа мала один рік з моменту досягнення нею повноліття, а якщо особа на момент прийняття закону була повнолітньою, то один рік із моменту проголошення закону. Подібні норми застосовувалися і раніше, що давало можливість особі зробити вибір на користь громадянства Української Держави.

Ще одним принципом, який було застосовано для набуття громадянства, був частково принцип «права крові». Особа, батьки якої осіло перебували на території УД, або в момент прийняття закону не перебували на території УД, могла подати заяву протягом року для набуття громадянства. З даного строку міг бути зроблений виняток відповідно до примітки до статті 6 закону, тому, якщо особа могла довести, що строк пропущений у зв'язку з поважною причиною, то така заява може бути задоволена.

Вповноваженим на розгляд заяв про прийняття до громадянства в Українській Державі був адміністративний відділ окружного суду. Після прийняття Закону «Про утворення Державного сенату» від 8 липня 1918 р. було відновлено систему судів і скасовано попередній закон, прийнятий Центральною Радою. В Українській Державі станом на 16 серпня 1918 р. діяли 19 окружних судів. Окружні суди діяли у складі адміністративного, кримінального і

цивільного відділів, відповідно вони здійснювали свою діяльність у адміністративній, кримінальній і цивільній сфері. Суд очолювався головою. Крім нього, до складу входили судді, судові слідчі, секретарі, нотаріуси, судові виконавці, судові посланці [15].

Якщо особа знаходилась за межами держави, то для отримання українського громадянства вона повинна була подати заяву до відповідного найближчого закордонного представництва Української Держави. Закордонний представник українського уряду розглядав заяву і приймав рішення, за яким видавалося посвідчення громадянина Української Держави, одночасно сповіщаючи про списки таких осіб уряд свого краю і владу держави, при якому вони перебувають [16].

У законі окремо було виділено статтю про способи набуття громадянства, що свідчить, на мою думку, про достатню деталізацію закону і відсутність потреби додаткового його тлумачення. Так, стаття 8 вказує такі способи:

- а) народження від громадян Української Держави;
- б) шлюб чужоземця з українським громадянином;
- в) усиновлення чужоземця до 17 років громадянином Української Держави;
- г) натуралізація.

Для кращого розуміння натуралізації було передбачено статтю 9, яка вказувала на умови натуралізації, до яких відноситься: наявність правоздатності і дієздатності, проживання на території України протягом трьох років і спроможність забезпечити себе і родину. Варто зазначити, що дані вимоги були досить незначними і реальними до виконання, хоча і потрібні були докази.

Додатково зазначалося, що громадянство може бути здобуте особою і в інших випадках, вказаних у статті 10 аналізованого закону: якщо українська громадянка, що вийшла заміж за чужоземця, у разі, коли цей шлюб буде розірвано, може набути громадянства УД; діти, народжені від шлюбу з чужоземцем української громадянки, після скасування шлюбу залишаються коло матері; чужоземці, які закінчили вищу чи середню школу в УД та не пізніш 2-х років після закінчення освіти подали прохання про прийняття їх до громадянства УД; чужоземці, які зробили Українській Державі значні послуги [17]. Отже, українським жінкам надавалися окремі додаткові права по набуттю громадянства у разі розлучення з іноземцем, громадянство якого вона перейняла. Важливою умовою для набуття громадянства вищезазначеними особами є оселення на території Української Держави та подання заяви для отримання громадянства. Громадянство, яке було набуто батьками, розповсюджується на дітей, які не досягнули 17 років, оскільки особа після досягнення цього віку сама обирає, до якого громадянства буде належати у разі наявності такого вибору.

Для набуття громадянства особа подавала заяву до Адміністративного відділу Окружного суду за місцем перебування. До заяви іноземець повинен додати посвідчення про те, що він виконав військову повинність або звільнений від неї. Отже, додатковою вимогою для чоловіків було виконання військової повинності в державі, до громадянства якої він належав, але аналізуючи архівні матеріали, можна зробити висновок, що особа могла відбутися військову службу і в армії іншої держави. Після подання заяви вона підлягає розгляду судом, на жаль строк розгляду такої заяви не вказаний у законі. Погодження про прийняття до громадянства надсилається копією прохачу, а потім передається відповідному Губерніальному старості.

На рішення суду стосовно громадянства може бути подана апеляція до Генерального суду в двотижневий термін як прохачем, так і Губерніальним старостою. Така апеляція подавалась через суд, який прийняв відповідне

рішення, що підлягає оскарженню. Двотижневий строк для прохача відраховувався з моменту отримання копії рішення, а для Губерніального старости від дня одержання в канцелярії його копії. У разі відсутності зауважень з боку Губерніального старости – суд видавав зацікавленій людині посвідчення про її українське громадянство [18]. Після рішення суду про надання громадянства особа складала присягу на вірність державі, у разі невизнання присяги давали урочисту обіцянку такого-ж змісту, але без слів: «та заприсягаюсь». Заприсяжне обіцяння, яке міститься в Додатку до закону, звучало так:

«Обіцяю та заприсягаюсь бути завжди вірним Українській Державі, як своїй батьківщині, охороняти інтереси держави і всіма силами своїми допомагати її славі і розвіту, не жалкуючи для цього навіть і свого життя.

Обіцяю та заприсягаюсь не визнавати другої Батьківщини, крім Української Держави, щиро виконувати всі обов'язки громадянина її, коритися її Правительству і всім підставленим од нього властям, завжди маючи на думці, що добро та розцвіт моєї Батьківщини мусять бути для мене вище моїх особистих інтересів» [19].

Крім набуття громадянства, закон передбачав і випадки позбавлення громадянства. Особа позбавлялася громадянства у випадку набуття громадянства чи підданства іншої держави, а якщо набуто підданство без відповідного на те дозволу, то особа підлягала покаранню, яке зазначене в ч. 1 ст. 325 «Уложения о наказаниях», і йому забороняється повернення до України [20].

За законом також можливий вихід із громадянства, який здійснювався за проханням громадянина, таке рішення приймалося Адміністративним відділом Окружного суду до якого подавалась заява. Вихід із громадянства був можливий у разі надання документів, які свідчили про перехід до іншого громадянства чи підданства, а також документи про виконання військової повинності чи звільнення від неї. Фактично перелік потрібних документів майже не відрізнявся від тих, що потрібні для набуття громадянства.

Для тих, хто вирішував зректися громадянства Української Держави, існувало застереження про те, що повернутися назад до громадянства УД можна буде лише через 5 років, якщо Рада Міністрів не зробить винятку і не встановить більш короткий строк.

Висновки. Загалом за досить короткий термін перебування при владі Павло Скоропадський зміг сформулювати достойну уваги правову базу. Правотворчістю в Українській Державі займалися провідні юристи, про що свідчить достатньо логічне і послідовне викладення норм аналізованих законів. Якщо взяти до уваги становище держави в той час, то можемо зробити висновок, що в умовах війни і зовнішнього негативного, як політичного, так і військового впливу, було прийнято досить законів, які могли регулювати правові та суспільні відносини того часу.

Якщо говорити окремо про закон, який регулював громадянство, то можна зробити такі основні висновки: він коротко, але змістовно регулював правовідносини у сфері набуття та втрати громадянства; набуття громадянства відбувалося за рішенням суду, що дає змогу обґрунтувати свої вимоги; введено санкції стосовно осіб, які виходили від громадянства, що могло стати запобіжником для тих, хто мав бажання перейти до громадянства чи підданства іншої держави; закон забезпечував принцип єдиного громадянства, що запобігало виникненню подвійного громадянства; надавалося посвідчення громадянина, що було аналогом нашого сьогоденнього паспорта.

Оцінюючи Закон про громадянство, ми можемо говорити і про наявність деяких недоліків, які потрібно було усунути, наприклад, недостатність деталізації процедури подання заяви до відповідних органів за межами держа-

ви, а також відсутність регулювання процедури судового вирішення питань громадянства та інші. Але незважаючи на них і ті часи, які передували його прийняттю, закон відповідав рівню правової культури того часу, а також був єдиним регулятором відносин у цій сфері, оскільки не існувало підзаконних актів, які б деталізували процеси набуття та позбавлення громадянства, а також виходу з нього.

Список використаної літератури:

1. Винниченко В. Відродження нації. – Ч. III. – К. – Відень, 1920. – 26 с., 103 с.; Грушевський М. По шкоді // Літературно-науковий вісник. – Т. 172 (кн. XII, грудень). – 1918. – С. 233–234.
2. Мироненко О. Крах маріократії П. Скоропадського // Українське державотворення. – С. 252–260.
3. Figes O. Peoples Tragedy Russian Revolution. 1891–1924. – London, 1996. – 449 p.
4. Копиленко О., Копиленко М. Держава і право України. – 1917–1920: навч. посібник. – К.: Либідь, 1997. – 88 с.
5. Грамота до всього українського народу // Державний Вісник. – 1918, 16 травня. – № 1. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0003300-18>.

6. Реєнт О. Павло Скоропадський. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2003. – 122 с.
7. Державний Вісник. – № 8. – 31 травня 1918 р. – 1 с.
8. Реєнт О. Павло Скоропадський. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2003. – 123 с.
9. Там же. – 125 с.
10. Там же. – С. 125–126.
11. Законодательные акты Украинской Державы 1918 года. Апрель июнь. Одесса, 1918. – 10 с.
12. Закон про громадянство Української Держави, 2 липня, 1918 року.
13. Закон про громадянство УД, 2 липня, 1918 року.
14. Закон про громадянство УД, 2 липня, 1918 року.
15. Терлюк І. Історія держави і права України : [навч. посіб.] / І. Терлюк. – К.: Атіка, 2011. – 944 с.
16. Закон про громадянство Української Держави, 2 липня, 1918 року.
17. Закон про громадянство УД, 2 липня, 1918 року.
18. Закон про громадянство УД, 2 липня, 1918 року.
19. Додаток до Закону про громадянство Української Держави, 2 липня, 1918 року.
20. Закон про громадянство Української Держави, 2 липня, 1918 року.